

Jerzy Gąsiorowski

Sprawcy przestępstw zorganizowanych z terenu województwa śląskiego w świetle badań aktowych za lata 2004-2014

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 17, 52-80

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SPRAWCY PRZESTĘPSTW
ZORGANIZOWANYCH Z TERENU
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO W ŚWIETLE
BADAŃ AKTOWYCH ZA LATA 2004-2014

JERZY GAŚSIOROWSKI

WSTĘP

Przestępczość zorganizowana jest zbiorem zachowań społecznie niebezpiecznych, groźnych dla państwa, jak i społeczeństwa, i jak wiele innych patologicznych zjawisk społecznych jest w określonym stopniu negatywnym efektem postaw ludzkich, zjawiskiem, które występuje w każdym społeczeństwie, niezależnie od formy ustroju społeczno-ekonomicznego.

Niezależnie od wymienionych względów, jak również i od stanu i poziomu przestępczości naruszającej bezpieczeństwo i porządek publiczny w państwie istotne miejsce w tym systemie przypisać należy sprawcy tych przestępstw. Jest to o tyle istotne, iż sylwetka współczesnego sprawcy przestępstw na przestrzeni ostatnich lat ulega dynamicznym zmianom. Sprawca ten to przede wszystkim przestępca uniwersalny, dokonujący rozmaitych przestępstw, tak pospolitych, jak i gospodarczych, z uwzględnieniem ich zorganizowanego charakteru.

Na sylwetkę współczesnego sprawcy przestępstw zorganizowanych wpływ mają różne czynniki, tak egzo-, jak i endogenne. Ich precyzyjne ustalenie jest jednak niezmiernie trudne. Istotny walor poznawczy, co do możliwości stworzenia sylwetki współczesnego sprawcy tej kategorii przestępstw mają dane uzyskiwane w oparciu o badania empiryczne, dlatego też podjęto się uzyskania takich danych w oparciu o przeprowadzone w sądach województwa śląskiego badania aktowe spraw karnych obejmując:

rozmiary przestępczego działania, kwalifikację prawną, wysokość strat, jak też charakterystykę sprawców (z uwzględnieniem struktury ilościowej, ich wieku, wykształcenia i źródeł utrzymania), wychodząc z założenia, iż takie dane umożliwią w miarę pełne opracowanie, w ujęciu kryminologicznym, socjologicznym i prawno-kryminalistycznym, sylwetki współczesnego sprawcy przestępstw zorganizowanych.

1. POJĘCIE I ISTOTA PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ

Zdefiniować przestępczość zorganizowaną jest niezwykle trudno. Wynika to z faktu, że zjawisko to ma charakter dynamiczny, bardzo szybko dostosowuje się do sytuacji specyficznej dla określonego miejsca i czasu. Cechę tę można uznać za jeden z elementów charakterystycznych dla przestępczości zorganizowanej¹.

Zasadniczym aktem prawnym definiującym oraz regulującym zasady zwalczania i zapobiegania przestępczości zorganizowanej jest uchwalona w dniu 15.11.2000 r. Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (tzw. Konwencja z Palermo)² w myśl której (art. 2a) zorganizowaną grupą przestępczą jest: „*posiadająca strukturę grupy składającej się z trzech lub więcej osób, istniejącej przez pewien czas oraz działającej w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw określonych na podstawie niniejszej konwencji, dla uzyskania, w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej*”.

Na gruncie prawa polskiego pojęcie przestępczości zorganizowanej pojawiło się po raz pierwszy w art. 5 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego z dnia 12.10.1994 r.³ natomiast na potrzeby praktyki przyjęto zakres pojęciowy tej kategorii prezentowany przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 19.01.1962 r. stwierdzający, że „*zorganizowaną grupę stanowi takie porozumienie co najmniej trzech sprawców, w którym istnieje element organizacji, polegający na ustaleniu podziału ról i koordynacji działania uczestników przy popełnianiu przestępstw, przy czym organizacja ta musi*

---

1 W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana – system zwalczania*, Warszawa 2008, s. 38-39.

2 Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15.11.2000 r. (Dz.U. z 2005 r., Nr 18, poz. 158).

3 Ustawa z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego (Dz.U. Nr 126, poz. 615).

*być tego rodzaju, iż umożliwia lub ułatwia popełnienie przestępstw, lub utrudnia jego wykrycie*⁴.

Biorąc pod uwagę potrzeby praktyki, i posiłkując się dyspozycją art. 258 Kodeksu karnego⁵, przyjąć należy definicję proponowaną przez J. Gołębiewskiego, że zorganizowana grupa przestępcza to związek przestępczy, którego celem jest popełnianie przestępstw, a zatem „grupa osób pozostających w związku, w organizacji o hierarchicznej strukturze z jednym bądź kilkoma przywódcami, czerpiąca z planowanych przestępstw w sposób świadomy źródło dochodu. Celem każdej zorganizowanej grupy przestępczej jest bowiem osiągnięcie korzyści materialnych, osobistych, władzy, wpływu bądź wszystkich tych elementów łącznie”⁶.

2. SPRAWCY PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH

Sprawcy przestępstw zorganizowanych stwarzają szczególne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa, jak i bezpieczeństwa i porządku publicznego. Wynika to z faktu, iż funkcjonują oni w zorganizowanych grupach przestępczych, które w swej strukturze są przestępczością wielopostaciową, charakteryzującą się licznymi i wysoce zróżnicowanymi, a niejednokrotnie także i wysublimowanymi formami postępowania⁷.

---

4 Uchwała całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 19.01.1962 r., VI KO-90/60, Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Warszawa 1962.

5 Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2007 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.). Zgodnie z treścią art. 258 § 1: *Kto bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.* § 2: *Jeżeli grupa albo związek określone w § 1 mają charakter zbrojny albo mają na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.* § 3: *Kto grupę albo związek określone w § 1 w tym mające charakter zbrojny zakłada lub taką grupę albo związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.* § 4: *Kto grupę albo związek mające na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym zakłada lub taką grupę lub związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.*

6 J. Gołębiewski, *Praca operacyjna w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, Warszawa 2008, s. 12-13; także: W. Kurowski, *Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 1, s. 26-43.

7 J. Gaśniorowski, *Sprawcy przestępstw gospodarczych*, „Acta Securitatea. Wybrane zagadnienia problematyki bezpieczeństwa wewnętrznego” (red. M. Capiga, B. Galica, J. Harasim, M. Kula, M. Pałupska, K. Pera, I.M. Smandek, M. Wróblewska-Banaś, K. Znanińska), Katowice 2011, Nr 1, s. 47-81.

Członkowie zorganizowanych grup przestępczych prowadzą zróżnicowaną pod względem kategorii i rodzajów działalności przestępczą, a zależne jest to od czynników o egzo-, jak i endogennym charakterze. W zależności od kategorii przestępcy, w jego zainteresowaniu (podyktowanym wykształceniem i zajmowaną pozycją społeczną) i sposobie popełniania przestępstwa, dostrzec można szereg zależności oraz istotnych różnicowości pozwalających przybliżyć jego sylwetkę, tak w sensie ogólnym, jak i indywidualnym, a więc przyczyniającym się z prawnokryminalistycznego punktu widzenia do jego grupowej, a nawet i indywidualnej identyfikacji.

Przestępca pospolity („kryminalny”) najczęściej dopuszcza się czynów wymierzonych przeciwko życiu, zdrowiu i mieniu, z uwzględnieniem tzw. „przestępstw narkotykowych”⁸, natomiast gospodarczy realizuje czyny zabronione skierowane na „podstawy prawidłowego obrotu gospodarczego, którymi są uczciwa konkurencja, poszanowanie dobrych obyczajów oraz słusznym interesów konsumentów”⁹.

Aby zrealizować tego typu założenia członkowie zorganizowanych grup przestępczych zazwyczaj szybko dostosowują się do zmieniających się warunków (politycznych, gospodarczych, społecznych), w jakich w danym czasie działają. W głównej mierze jednak działalność ta polega przede wszystkim na tym, że:

- grupy te kierowane są albo przez jednego lidera lub mają zespół kierujący, a nieczęsto także zarządzane są przez rozbudowany zarząd;
- zasięg działania grupy ulega częstym zmianom, najczęściej występuje ekspansja grupy z dzielnicowej lub obejmującej zasięgiem działania pewien obszar (np. kilku dzielnic czy jednego lub kilku miast) na grupy o zasięgu regionalnym, ogólnopolskim, jak i – szczególnie po otwarciu granic – grup o zasięgu międzynarodowym;
- skład etniczny grup, zazwyczaj grup polskich (przede wszystkim o znacznym stopniu zorganizowania), ulega poszerzeniu o obcokrajowców (z państw ościennych) nadając im charakteru grup międzynarodowych;
- kierunki działania grupy obejmują grupy o charakterze kryminalnym, często też narkotykowym, oraz grup działających w obszarze przestęp-

---

8 Przestępstwa narkotykowe polegają na: „nielegalnej produkcji i wyrobieniu narkotyków, handlem nimi oraz wprowadzaniem do obrotu” (M. Jędrzejko, K. Piórkowska, *Leksykon narkomanii*, Pułtusk 2004, s. 154) określonych w ustawie z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005 r. Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.).

9 J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 16.

czości gospodarczej, jak i – co jest coraz częściej spotykane w praktyce – grup multi-przestępczych.

Bez względu na kategorię prowadzonej działalności przestępczej, sprawcy przestępstw działając w strukturze zorganizowania wypracowali szereg zasad i reguł oraz podjęli się realizacji przedsięwzięć, które pozwalają im osiągać znaczne i stałe zyski oraz – co jest nie mniej istotne – zapewnić bezpieczeństwo członkom grupy. Wśród tych przedsięwzięć wymienić należy takie, które polegają na: zorganizowaniu i zapewnieniu hierarchicznej struktury wzorowanej na podmiotach gospodarczych, gdzie podział zadań zależny jest od kwalifikacji danego członka, wewnętrznej i zewnętrznej hermetyczności prowadzenia działań oraz mobilności i międzynarodowym charakterze.

Na przestrzeni ostatnich lat daje się jednak zauważyć istotna zmiana w strukturze funkcjonowania powyższego modelu zorganizowanej grupy przestępczej: członkowie tych grup dostosowując się do zmieniających się warunków [prawno-organizacyjnych (m.in. i aktywizacji organów ścigania itp.)] zmieniają strukturę typu hierarchicznego na strukturę tzw. „*sieci przestępczych*”¹⁰, a więc rozproszoną, elastyczną, składającą się z wielu elementów (zwanych też węzłami lub ogniwami), którymi są osoby lub grupy osób, wraz z odnoszącymi się do nich wzajemnymi, dwustronnymi lub wielostronnymi, relacjami o charakterze przestępczym lub gospodarczym. Elementy te nie są ze sobą powiązane w sposób stały, ale współpracują na zasadzie doboru, uwzględniając posiadane umiejętności lub możliwości finansowe. Doboru takiego dokonuje się pod kątem konkretnego zadania (przestępstwa) bądź też krótkich horyzontów czasowych¹¹. Poza tym utrata jednego z węzłów nie destabilizuje całości organizacji, co pozwala dalej skutecznie realizować wyznaczone cele przestępcze. Przy tego typu

---

10 W literaturze przedmiotu spotkać się można również z pojęciem „*sieci kryminalnej*”, określając ją jako „*trwały związek przestępców z luźną strukturą hierarchiczną, obejmującą swoim zakresem zarówno sieci funkcjonujące jako kartele, które przypominają związku handlowe, oraz te, które zapewniają utrzymanie prostych kontaktów między jej członkami*” – patrz: K. Hareźlak, M. Kozielski, *Metody analizy sieci kryminalnych*, „*Studia Informatica*” 2010, nr 2A (89), s. 35-36.

11 M. A. Kędzierski, *Sięciowość współczesnych organizacji przestępczych funkcjonujących w obszarze przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, „*Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*” (red. A. Podolski), Wydawnictwo: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Centralny Ośrodek Szkolenia w Emowie, Warszawa Nr 10 (6) 2014, s. 74.

konstrukcji funkcjonowanie organizacji nie wymaga stałej aktywności przywództwa i prowadzenia bieżącego nadzoru nad wykonawstwem. Są to zatem zorganizowane sieci przestępcze (ang. *organised criminal network*), w ramach których „osoby indywidualne podejmują przestępczą działalność w często zmieniających się konfiguracjach personalnych; nie muszą uważać się za jedną, stałą grupę; ich pozycja i udział zależy od ich predyspozycji, umiejętności lub kapitału, jaki mogą wnieść do przedsięwzięcia; należy podkreślić, że są to zwykle – znani w środowisku – zawodowi przestępcy”¹².

Reasumując stwierdzić należy, że członkowie współczesnych form przestępczości zorganizowanej, bez względu na strukturę prowadzonej działalności przestępczej (typu hierarchicznego czy sieciowego) tworzą „trwałe sprzysiężenia o wielopoziomowej strukturze, mające na celu planową, długofalową działalność obejmującą zarówno naruszanie prawa, jak też osiąganie legalnych celów za pomocą nielegalnych środków”¹³, często o mniej lub bardziej brutalnym charakterze, ale i cechujących się oszukańczymi formami postępowania. Zbieżne bywają też cele ich działania oraz sposoby realizacji tych celów, z uwzględnieniem wszelkich przedsięwzięć nastawionych na osiągnięcie zysku. Tak więc zorganizowane działania przestępcze są z reguły realizowane w sposób racjonalny, strategiczny i planowy stwarzając istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa ekonomicznego państwa¹⁴.

Istotne zagrożenie stwarzają zorganizowane grupy przestępcze o charakterze kryminalnym i narkotykowym, ale przede wszystkim dobrze zorganizowane podmiotowo i przestrzennie działające grupy przestępcze o charakterze *quazi-* lub gospodarczym, które swoją działalność koncentrują przede wszystkim na „przestępczej przedsiębiorczości”, czyli na nielegalnych działaniach gospodarczych lub osłonie legalnych przedsięwzięć gospodarczych (z uwzględnieniem szarej strefy), wykorzystując wszelkiego rodzaju niekorzystne zjawiska o charakterze przestępczym, w tym i pa-

12 W. Filipkowski, *Przestępczość zorganizowana – ujęcie prawne i kryminologiczne*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 12, s. 65.

13 A. Marek, *Przestępczość zorganizowana. Zarys problematyki*, „Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej. Studia i materiały” (red. A. Marek, W. Pływaczewski), Szczytno 1992, s. 25.

14 J. Gąsiorowski, *Przestępczość gospodarcza – istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa*, „Bezpieczeństwo jako podstawowa potrzeba człowieka. Zbiór studiów” (red. K. Flaga-Gieruszyńska, E. Cała-Wacinkiewicz, D. Wacinkiewicz), Gorzów Wielkopolski 2014, s. 377-402.

tologie w sferze gospodarczej, i z konieczności „korzystają” z przestępstw pospolitych w których dominują czyny przeciwko mieniu oraz życiu i zdrowiu. Jest to możliwe, bowiem pojedynczy członkowie tych organizacji posiadają często wysoką specjalizację i są wybitnymi specjalistami – prawnikami, księgowymi, ekonomistami. Ludzie ci wtapiają się w różne grupy społeczne, towarzyskie, utrzymują bliskie kontakty z osobami publicznymi, przez co mają dostęp – za ich pośrednictwem, do organów ścigania czy wymiaru sprawiedliwości.

Te elementy powodują, że przestępczość zorganizowaną, a szczególnie zorganizowaną przestępczość gospodarczą¹⁵ należy zaliczyć do czynników entropijnych, tzn. takich, które wprowadzają chaos. Naruszają one równowagę systemów społecznych i często zakłócają ich spójność oraz przyczyniają się do destabilizacji. Działają wbrew łaadowi społecznemu, tak pod względem gospodarczym, prawnym, jak też moralnym. Główne niebezpieczeństwo ze strony przestępczości zorganizowanej polega na tym, że jest ona elastyczna, wielopostaciowa i może przy poparciu świata polityki i wykorzystaniu konfliktów na szczytach władzy tak samo korzystać z wolności i szans społecznych, jak to się dzieje w gospodarce legalnej.

Przestępczość zorganizowana, szczególnie o zabarwieniu gospodarczym, przynosi największe zyski, a jej sprawcy uznawani są za tych, którzy działają „w sposób wysoce wyspecjalizowany w niezwykle skomplikowanych dziedzinach”. Są oni przy tym „niejednokrotnie przybrani w szaty godnych szacunku ludzi interesu”¹⁶. Cechy te powodują, że przestępczość zorganizowana odznacza się dużą zdolnością dostosowywania struktur przestępczych do aktualnie panujących warunków zewnętrznych kształtowanych przez czynniki sprzyjające powstawaniu i rozszerzaniu się tej przestępczości, szczególnie w tych obszarach, w których powstają warunki do pro-

---

15 Zorganizowaną przestępczością gospodarczą jest „działanie określonego, względnie trwałego układu organizacyjno-ekonomicznego, mającego strukturę rzeczową i osobową, powstałego w celu popełnienia jedno- lub różnorodnych przestępstw prowadzących do pozyskiwania wartości materialnych, a niekiedy również wpływu na władzę” – szerzej patrz: L. Sklepkowski, D. Woźniak, *Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce*, „Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej” (red. W. Pływaczewski, J. Świerczewski), Szczytno 1997, s. 117. W oparciu o praktyczne doświadczenia stwierdzić można, że przestępczość ta może się całkowicie lub częściowo nakładać na legalne struktury gospodarcze czy polityczne jednego państwa lub wielu państw.

16 E. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej (ze szczególnym uwzględnieniem RFN)*, Warszawa 1992, s. 50.

wadzenia działalności przestępnej, dzięki czemu pojawiać się mogą jej liczne przejawy, jako następstwo funkcjonowania nowych układów przestępczych lub poszerzania się zakresu działania dotychczas istniejących, z wprzęgnięciem w swe struktury przestępczości pospolitej.

Zaznaczyć należy, że na przestrzeni ostatnich lat w strukturze zorganizowanej przestępczości gospodarczej członkowie tych grup swoją uwagę skoncentrowali również na spenalizowanych w przepisach kodeksu karnego i innych ustawach przestępstwach skierowanych m.in. przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej¹⁷, których katalog jest bogaty, i które charakteryzują się niejednorodnym ciężarem gatunkowym, niejednorodnymi ramami prawnymi oraz proceduralnymi¹⁸.

3. ZAKRES PRZEDMIOTOWY BADAŃ AKTOWYCH

Sprawców wchodzących w skład zorganizowanych grup przestępczych można klasyfikować w sposób różny, a więc według powszechnie przyjętych typologii. Wynika to z faktu, że zorganizowane grupy przestępcze zakresem swojego działania obejmują szeroką sferę działalności, a więc popełniają przestępstwa o charakterze kryminalnym, narkotykowym i gospodarczym, a niejednokrotnie łączą te wszystkie kategorie przestępczości realizując przy popełnianiu przestępstw znamiona wszystkich typów czynów zabronionych.

Tak skonstruowana przestępczość zorganizowana w swej strukturze niewątpliwie podnosi stopień zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego, czyni ją bardziej brutalną, a jednocześnie doskonali mechanizmy wykonawcze w jej różnych przejawach, co utrudnia jej rozpoznanie i zwalczanie. Jest to szczególnie widoczne w dużych, zindustrializowanych i zurbanizowanych ośrodkach miejskich, gdzie zorganizowanym grupom przestępczym działa się swobodniej ze względu na dużą liczbę podmiotów (osób fizycznych i prawnych), które mogą stać się przedmiotem działań przestępnych. Jednym z bardziej zagrożonych tego typu przestępczością miejsc jest województwo śląskie¹⁹. Dlatego też aby rozpoznać mechanizmy

---

17 Konwencja o ochronie interesów finansowych wspólnot europejskich z 26.07.1995 r. (Dz.U. z 2009 r., Nr 208, poz. 1603). W Konwencji tej spenalizowano przestępstwa skierowane przeciwko wydatkom (niewłaściwe wykorzystanie lub bezprawne zatrzymanie funduszy) i przeciwko dochodom (bezprawne uszczuplenie dochodów).

18 J. Gąsiorowski, op. cit., s. 381-383.

19 Województwo śląskie – jednostka samorządu terytorialnego i jednostka podziału administracyjnego Polski o powierzchni 12.333,09 km², położona na obszarze

przestępczych działań o charakterze zorganizowanym poddano analizie akta spraw karnych, których przedmiotem były sprawy karne podlegające jurysdykcji Sądu Okręgowego w Katowicach, Sądu Okręgowego w Bielsku Białej oraz sądów rejonowych kilkunastu miast woj. śląskiego²⁰ o zróżnicowanej liczbie mieszkańców. Badaniami objęto okres od 2004 do 2014 roku w kategorii przestępstw zorganizowanych. Przedmiotem każdej badanej sprawy karnej były podejmowane przez sprawców zorganizowane działania przestępcze ukierunkowane na osoby fizyczne, jak też na instytucje państwowe i prywatne prowadzące działalność finansową, usługową (bez względu na ich formy organizacyjno-prawne, jak i kapitał). Badaniami empirycznymi objęto już zakończone prawomocnym wyrokiem sprawy karne o tego typu przestępstwa znajdujące się w zasobach archiwalnych lub w sekcjach wykonawczych sądów.

Niziny Śląskiej, Wyżyny Śląsko-Krakowskiej, Kotliny Oświęcimskiej, Pogórza Zachodniobeskidzkiego, Beskidów Zachodnich. Obejmuje wschodnią część historycznych ziem Górnego Śląska i część zachodniej Małopolski, w tym Zagłębie Dąbrowskie, Zagłębie Krakowskie, Żywiecczynę i Częstochowę. Zamieszkuje je 4,59 mln osób (co stanowi niemal 12% ludności Polski). Województwo śląskie jest drugim województwem pod względem liczby ludności w Polsce (po woj. mazowieckim). Jest województwem o najwyższym stopniu urbanizacji i gęstości zaludnienia. Siedzibą władz województwa są Katowice. Województwo śląskie jest podzielone na 19 miast na prawach powiatów oraz 17 powiatów. Na III stopniu podziału administracyjnego, województwo składa się ze 167 gmin, w tym 49 gmin miejskich, 22 gmin miejsko-wiejskich oraz 96 gmin wiejskich. Województwo jest położone w południowej Polsce i graniczy z: Czechami, Słowacją oraz z województwami: łódzkim, małopolskim, opolskim i świętokrzyskim. Głównymi gałęziami gospodarki woj. śląskiego są usługi i przemysł. Najmniej ludności pracuje w rolnictwie i leśnictwie – źródło: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo%C5%9B%C4%85skie> (dostęp: 29.03.2015 r.).

20 Sąd Okręgowy (V i XVI Wydział Karny) w Katowicach i w Bielsku Białej (Wydział III Karny) rozpatrywał sprawy karne kierowane tam zgodnie z właściwością rzeczową w I instancji, oraz sprawy rozpatrywane w ramach odwołania (II instancja) przez sądy rejonowe z podległych terytorialnie różnych miast: Będzin (65 tys. mieszkańców; w obrębie jurysdykcji SR leżą również: Łagisza, Wojkowice, Grodziec, Czeladź – 37 tys. mieszkańców), Bielsko-Biała (177 tys.), Bytom (183 tys.), Chorzów (115 tys.), Cieszyn (36 tys.), Częstochowa (241 tys.), Dąbrowa Górnicza (140 tys. mieszkańców, przynależą także: Łosień, Łęka, Okradzionów), Gliwice (196 tys.), Jaworzno (95 tys.), Katowice (312 tys.), Mikołów (39 tys.), Mysłowice (76 tys.), Pszczyzna (27 tys.), Ruda Śląska (143 tys.), Rybnik (142 tys.), Sosnowiec (225 tys.), Siemianowice Śląskie (71 tys.), Świętochłowice (55 tys.), Tychy (130 tys.), Tarnowskie Góry (61 tys.), Zabrze (79 tys. mieszkańców).

Biorąc pod uwagę fakt, że funkcjonowanie zorganizowanych grup przestępczych opiera się na „porozumieniu co najmniej trzech sprawców, w którym istnieje element organizacji, polegającej na ustaleniu podziału ról i koordynacji działania uczestników przy popełnianiu przestępstw, (...)” istotnym wyróżnikiem tego działania – obok „zorganizowania taktycznego i technicznego”, związanego ze sposobem i środkami popełniania przestępstw – jest „zorganizowanie osobowe”, dotyczące podmiotów popełnianych przestępstw²¹. Dlatego też dla uzyskania pełnego obrazu tej działalności omawianego zjawiska pod względem statystycznym analizie poddano dane członków zorganizowanych grup przestępczych, takich jak ich wiek, wykształcenie i źródło utrzymania:

3.1. ANALIZA ILOŚCIOWA BADANYCH SPRAW KARNYCH

Powyższym kryteriom odpowiadało 112 spraw karnych podlegających jurysdykcji SO w I instancji, jak i spraw karnych orzekanych w wybranych miastach na terenie woj. śląskiego, a w SO rozpatrywanych w II instancji, jak też sądach rejonowych znajdujących się na terenie woj. śląskiego, za lata 2004-2014 i w wybranych kategoriach przestępstw przeciwko mieniu. Ich strukturę według poszczególnych kategorii przestępstw prezentuje tabela nr 1:

TABELA NR 1

ILOŚĆ SPRAW KARNYCH WEDŁUG KATEGORII PRZESTĘPSTW.

Lp.	Kategoria przestępstwa	Łączna ilość spraw karnych
1	Przestępstwa pospolite	47
2	Przestępstwa narkotykowe	26
3	Przestępstwa gospodarcze	39
Łącznie:		112

Źródło: Opracowanie własne.

Jak z powyższej tabeli wynika na przestępstwa pospolite przypadało 47 spraw karnych (co stanowi 41,96% całości analizowanych spraw), na przestępstwa narkotykowe 26 (23,22%), a na przestępstwa gospodarcze – 39 (34,82%) zbadanych spraw karnych.

W wielu przypadkach działalność poszczególnych grup przestępczych nie ograniczała się wyłącznie do jednej kategorii, a przeplatała się z prze-

21 O. Krajniak, *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 42.

stępstwami innych kategorii, jak np. popełnianie przestępstw gospodarczych i pospolitych i/lub narkotykowych czy narkotykowych i gospodarczych (np. pranie pieniędzy pochodzących z przestępczości narkotykowej), co powodowało, że w większości spraw karnych przy kwalifikacji przestępstw stosowano różne przepisy jednej ustawy, jak i czyny przestępne zawarte w różnych ustawach penalizujących popełniane przez sprawców czyny przestępcze.

3.2. KWALIFIKACJA PRAWNA ANALIZOWANYCH SPRAW KARNYCH

Biorąc pod uwagę ogólny podział sprawców przestępstw na przestępców kryminalnych i gospodarczych dokonano analizy akt spraw sądowych przedmiotem których były zorganizowane przedsięwzięcia sprawców przestępstw w kategoriach takich, jak: przestępstwa kryminalne, z uwzględnieniem wydzielonej kategorii przestępstw narkotykowych oraz przestępstwa gospodarcze.

Wśród przestępstw kryminalnych, a więc czynów karalnych ukierunkowanych na osiągnięcie korzyści majątkowej poprzez wejście przez sprawców w sposób nielegalny (również z użyciem siły lub groźby karalnej) w posiadanie cudzego mienia ruchomego, z uwzględnieniem przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, w badanych sprawach karnych występowały m.in. przestępstwa określone w art. 278-281 k.k. i art. 148 k.k., przy czym zastosowanie tu miały przepisy art. 258 k.k. w zakresie udziału w zorganizowanej grupie lub związku mających na celu popełnienie przestępstwa i art. 65 k.k. (przesłanki zaostżenia odpowiedzialności karnej sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełnił przestępstwo w zorganizowanej grupie przestępczej)²².

Dokonując analizy tej kategorii przestępstw uwzględniono także kategorię tzw. przestępstw narkotykowych spenalizowanych w ustawie z dnia 24.04.1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²³ i ustawie z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, przy czym zastosowanie tu miały również przepisy kodeksu karnego w zakresie udziału w zorganizowanej grupie lub związku mających na celu popełnienie przestępstwa (art. 258 k.k. i art. 65 k.k.).

---

22 Dominowały tu następujące rodzaje przestępstw: art. 148 k.k.; art. 239 k.k.; art. 263 k.k.; art. 270 k.k.; art. 272 k.k.; art. 275 k.k.; art. 276 k.k.; art. 278 k.k.; art. 279 k.k.; art. 280 k.k.; art. 281 k.k.; art. 288 k.k.; art. 291 k.k.; art. 294 k.k. oraz art. 258 k.k.

23 Dz.U. Nr 75, poz. 468 z późn. zm.

Odrębną kategorią analizowanych zorganizowanych grup przestępczych były grupy działające w obrębie tzw. przestępczości gospodarczej. W sprawach tych wśród przestępstw gospodarczych wystąpiły m.in. przestępstwa *stricto* gospodarcze, stanowiące „trzon” tej kategorii przestępstw (czyli przestępstwa spenalizowane w kodeksie karnym w rozdziale XXXVI – *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu*), jak również przestępstwa o charakterze gospodarczym, a więc mające związek z obrotem gospodarczym, jak np. fałszowanie dokumentów (art. 270 k.k. i nast.) i pieniędzy (art. 310 k.k. i nast.) włącznie z posługiwaniem się nimi w obrocie gospodarczym²⁴ itp. W przypadku tej kategorii przestępstw również zastosowanie miały przepisy art. 258 k.k. i art. 65 k.k., ale także czyny pozakodeksowe spenalizowane w różnych aktach prawnych, jak np. w: ustawie z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy²⁵, ustawie z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych²⁶, ustawie z 13.09.2002 r. o napojach spirytusowych²⁷, ustawie z 18.10.2006 r. o wyrobieniu napojów spirytusowych oraz rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych²⁸, ustawie z 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu²⁹, ustawie z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości³⁰, ustawie z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego³¹, ustawie z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe³² czy ustawie z dnia 28.04.1936 r. – Prawo czekowe³³.

W tej kategorii przestępstw w wielu przypadkach zorganizowana działalność przestępcza również nie ograniczała się wyłącznie do jednej kategorii, a przeplatała się z przestępstwami innych kategorii, jak np. popełnianie przestępstw gospodarczych i pospolitych i/lub narkotykowych.

24 Dominowały tu następujące rodzaje przestępstw: art. 228 k.k.; art. 231 k.k.; art. 272 k.k.; art. 274 k.k.; art. 286 k.k.; art. 294 k.k.; art. 296 k.k.; art. 297 k.k.; art. 298 k.k.; art. 299 k.k. oraz art. 258 k.k.

25 T.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 111, poz. 765 z późn. zm.

26 T.j. Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.

27 Dz.U. Nr 166, poz. 1362 z późn. zm.

28 Dz.U. Nr 208, poz. 1539 z późn. zm.

29 Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1505 z późn. zm.

30 Dz.U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694 z późn. zm.

31 Dz.U. Nr 126, poz. 615 z późn. zm.

32 Dz.U. Nr 140, poz. 939 z późn. zm.

33 Dz.U. Nr 37, poz. 283 z późn. zm.

3.3. STRATY SPOWODOWANE PRZEZ SPRAWCÓW PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ

Z analizy akt spraw karnych wynika, iż straty, jakie spowodowali sprawcy przestępstw, jak też osiągnięte przez nich korzyści majątkowe z przestępczej działalności (w przypadku przestępstw narkotykowych), w analizowanym okresie były znaczne. Prezentuje to tabela nr 2.

TABELA NR 2

STRATY ŁĄCZNE SPOWODOWANE PRZEZ ZORGANIZOWANĄ DZIAŁALNOŚĆ PRZESTĘPCZĄ

Lp.	Kategoria przestępstwa	Straty w PLN	Korzyść majątkowa w PLN
1	Przestępstwa pospolite	6.381.711	-
2	Przestępstwa narkotykowe	-	676.359
3	Przestępstwa gospodarcze	66.337.936	-
Razem:		72.719.647	676.359
Łącznie:		73.396.006	

Źródło: Opracowanie własne.

Łączna kwota strat spowodowanych przez członków zorganizowanych grup przestępczych o charakterze kryminalnym i gospodarczym osiągnęła sumę 72.719.647 zł., co stanowi 99,08% całej kwoty, natomiast osiągnięte korzyści majątkowe w ramach przestępczości narkotykowej wyniosły kwotę 676.359 zł. (0,92%), co łącznie dało kwotę 73.396.006 zł.

Skuteczność sprawców przestępstw poszczególnych kategorii była zróżnicowana i:

- w przypadku przestępstw pospolitych objęła kwotę 6.381.711 zł., co stanowi (8,69%) całej kwoty; ponadto na tle ekonomicznym straciło życie 11 osób,
- przestępstw narkotykowych – korzyść majątkową w wysokości 676.359 zł. (0,92%),
- a w przypadku przestępstw gospodarczych – kwotę 66.337.936 zł. strat (co stanowi 90,39% całej kwoty), co łącznie dało kwotę 73.396.006 zł.

Powyższe straty (łącznie z osiągniętymi z przestępstw narkotykowych korzyściami majątkowymi) powstały w ramach realizacji prostych czynności przestępnych, jak i szeregu skomplikowanych działań o mniej lub bardziej złożonej formie, przy czym poszczególne ataki kierowane były na

różnorodne dobra możliwe do zdobycia w ramach przestępstw kryminalnych, jak i w ramach prowadzonej działalności gospodarczej osób prawnych i fizycznych. Przedmiotem wykonawczym, na którym sprawcy grup przestępczych realizowali swoje zachowania przestępcze były m.in.:

- pieniądze, jako szczególna postać rzeczy, które przez sprawców przestępstw kryminalnych były pozyskiwane w gotówce podczas realizacji różnych przestępstw, jak np. kradzieży, kradzieży z włamaniem, rozbojów, wymuszeń rozbójniczych czy oszustw itp., a w przypadku przestępstw gospodarczych były przedmiotem cywilnoprawnej umowy handlowej, umowy o kredyt, dotacji, subwencji itd.);
- ich substytut – czyli przedmioty posiadające wartość użytkową i materialną dające się wyrazić w pieniądzu (np. sprzęt RTV, Hi-Fi, AGD, wyposażenie mieszkań czy samochody, dzieła sztuki, alkohol, papierosy itd.), ale na równi z pieniędzmi przez sprawców pożądane;
- dokumenty – w tym dokumenty tożsamości (dowody osobiste, paszporty), którymi sprawcy posługiwali się potwierdzając swoją tożsamość, oraz dokumenty stanowiące podstawę zawarcia umowy handlowej (czeki, faktury, rachunki, oświadczenia) i kredytowej (wnioski, zaświadczenia). Sprawca realizując swe przestępcze działania na dokumentach przypisuje zawartym w nich danym takie cechy dodatnie, których w rzeczywistości podmioty ubiegające się o zawarcie umowy handlowej lub kredyt (czy poręczyciele) nie posiadają, a które w następstwie ich przedłożenia u potencjalnego kontrahenta czy w instytucji finansowej wpływają na pozytywną decyzję handlową, kredytową itd.;
- narkotyki i substancje psychotropowe (oraz oprzyrządowanie służące do realizacji tych przestępstw), którymi sprawcy handlowali w celu osiągnięcia korzyści materialnej.

Ubocznym przedmiotem wykonawczym, będącym najczęściej skutkiem podejmowanych działań przestępczych były: zdrowie i życie ofiar, przy czym motywem działania sprawców, tj. pozbawienie życia ofiar była wyłącznie chęć osiągnięcia korzyści majątkowej.

Dla większości sprawców mających podjąć decyzję o popełnieniu przestępstwa obojętna była forma własności podmiotów pokrzywdzonych. Wyboru podmiotu, tak osób fizycznych, jak i prawnych dokonywano raczej przypadkowo (co nie znaczy, że w trakcie przygotowania przestępstwa nie zwracano uwagi na stan majątkowy ofiary, łatwość w dokonaniu czynu zabronionego itp.), co wynika z treści składanych przez te osoby wyjaśnień w trakcie prowadzonych postępowań przygotowawczych i sądowych.

W przypadku osób fizycznych (lub obiektów należących do osób fizycznych, jak mieszkania, garaże, pojazdy mechaniczne itp.) sprawcy kryminalni popełniali przestępstwa niejednokrotnie pod wpływem chwili, potrzeb, często działając okazjonalnie lub/i sytuacyjnie. Natomiast w przypadku instytucji finansowych, jak banki czy instytucje udzielające dotacji, subsydiów itd., przy typowaniu podmiotu brano pod uwagę bardziej dostępność kredytów, dotacji lub subsydiów oraz mniejszy w porównaniu do wymogów innych banków lub instytucji stopień sformalizowania procedur (kredytowych, dotacyjnych itd.), a więc i ilość, i jakość niezbędnych do przedłożenia dokumentów. Ten element był szczególnie pożądanym przez sprawców, którzy przy realizacji przestępstw wykorzystać chcieli posiadaną przez siebie czy też dostępną im bazę techniczną niezbędną przy fałszowaniu dokumentów.

Jak ustalono, na łączną liczbę 112 spraw karnych w 5 sprawach (co stanowi 4,46% analizowanych spraw) sprawcom przedstawiono zarzuty za popełnienie zabójstwa (148 k.k.). Wśród sprawców było 16 mężczyzn (co stanowi 14,28% całej populacji sprawców), którzy współdziałali przy realizacji przestępstw ze sobą wykonując zadania wynikające z planowanych działań w zorganizowanych grupach przestępczych. W sprawach tych w czterech przypadkach (rozpatrywanych przez SO w Katowicach) stwierdzono współsprawstwo sprawców (3 sprawy po 3 osoby, którym przedstawiono zarzuty z art. 258 k.k. i 148 k.k. oraz 1 sprawa, w której uczestniczyły przy realizacji przestępstwa 4 osoby), natomiast w SO w Bielsku-Białej – jedną sprawę, w której 3 współsprawcom również przedstawiono zarzut z art. 258 k.k. i 148 k.k. Motywy, którymi kierowali się ci sprawcy popełniając przestępstwo zabójstwa zaliczyć należy do motywów ekonomicznych.

4. SPRAWCY PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH W ŚWIETLE BADAŃ AKTOWYCH

W ramach prowadzonych badań ustalono, iż w realizacji działań przestępczych zorganizowanych grup przestępczych uczestniczyło łącznie 735 osób, w tym 640 mężczyzn i 95 kobiet (odpowiednio 87,07% i 12,93% sprawców). Strukturę tego zagadnienia ilustruje poniższa tabela³⁴:

---

³⁴ W tabeli poszczególne skróty oznaczają: Kr – przestępstwa kryminalne, Nr – przestępstwa narkotykowe, Pg – przestępstwa gospodarcze.

TABELA 3

STRUKTURA ILOŚCIOWA SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH

Płeć	Ogółem			Skazania			Uniewinnienia			Umorzenia			Razem	
Mężczyźni	640			632			3			5				Razem
Kobiety	95			92			-			3				
	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg		
Mężczyźni	247	134	259	246	132	254	1	1	1	-	1	4	640	
Kobiety	21	19	55	21	19	52	-	-	-	-	-	3	95	
Razem:	268	153	314	267	151	306	1	1	1	-	1	7	735	
Łącznie:	735			724			3			8			735	

Źródło: Opracowanie własne.

Jak z powyższych danych wynika, najliczniejszą grupę sprawców stanowią sprawcy przestępstw gospodarczych – łącznie 314 osób (co daje 42,72% całej populacji), w tym 259 mężczyzn (35,24%) i 55 kobiet (7,48%). Drugą co do wielkości liczbę sprawców stanowią sprawcy przestępstw pospolitych – 268 osób (36,46% całej populacji), w tym 247 mężczyzn (33,60%) i 21 kobiet (2,86%). Sprawcy przestępstw narkotykowych natomiast stanowią najmniej liczną grupę, w skład której wchodzi 134 mężczyzn (18,24%) i 19 kobiet (2,58%), co stanowi łącznie 153 sprawców (20,82% całej populacji) tej kategorii przestępstw.

Z łącznej liczby 735 sprawców uczestniczących w realizacji przestępstw zorganizowanych skazano 724 osoby (98,50% populacji), w tym 306 sprawców przestępstw gospodarczych (41,63%), 267 sprawców przestępstw pospolitych (36,32%) i 151 sprawców przestępstw narkotykowych (20,55%). W 8 przypadkach, co stanowi 1,08% populacji [w tym 4 mężczyzn (0,54%) i 3 kobiety (0,40%)] umorzono warunkowo sprawy na etapie postępowania sądowego, a w 1 przypadku (0,14%) umorzenie nastąpiło ze względu na zgon sprawcy. W 3 przypadkach (0,40%) sprawców uniewinniono ze względu na brak dowodów winy.

Jeżeli chodzi o strukturę wiekową badanej populacji to stwierdzić należy, że kształtuje się ona w sposób zróżnicowany. Informacje o płci uczestników działań przestępczych zawiera tabela nr 4.

TABELA 4

WIEK SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH

Wiek	Ogółem			Mężczyźni			Kobiety			Razem
	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	
Do 20	35	24	3	32	22	3	3	2	-	62
21-30	84	85	76	80	75	61	4	10	15	245
31-40	82	25	101	72	21	81	10	4	20	208
41-50	38	11	77	36	9	67	2	2	10	126
51-60	28	6	47	26	5	39	2	1	8	81
61-70	1	2	7	1	2	5	-	-	2	10
Powyżej 70	-	-	3	-	-	3	-	-	-	3
Ogółem	268	153	314	247	134	259	21	19	55	735
Łącznie	735			640			95			735

Źródło: Opracowanie własne.

Jak z powyższego zestawienia wynika, ze względu na wiek w chwili podjęcia się przestępczej działalności, najliczniejszą grupę stanowili sprawcy w wieku od 21 do 30 lat (245 osoby) i od 31 do 40 lat (208 osób) co odpowiednio stanowi 33,33% i 28,30% badanej populacji. W grupie tej, liczącej łącznie 453 osoby (61,63% całej populacji), było 390 mężczyzn (86,09%), a w 63 przypadkach (13,91%) sprawcami były kobiety.

Następnymi w kolejności byli sprawcy w wieku od 41 do 50 lat – 126 osób (17,14%), natomiast sprawców w wieku od 51 do 60 lat – 81 osób (11,02%), zaś poniżej lat 20 zarejestrowano 62 osoby (8,43%), a w przedziale od 61 do 70 lat – 10 osób (1,36%).

Znamienny jest fakt, iż w grupie sprawców odnotowano również 3 osoby [mężczyźni (0,40%)], które w chwili dokonywania przestępstw miały powyżej 70. lat.

Jak z powyższego wynika, zdecydowaną większość wśród badanych sprawców stanowili mężczyźni – 640 (87,07% całej populacji), przy czym ich dominująca grupa zamyka się w liczbie 563 (76,59%) i w przedziale wiekowym od 21 do 50 lat. Udział kobiet w tej grupie wiekowej ograniczał się do 77 osób (10,47%).

W sposób zróżnicowany kształtuje się również wykształcenie i źródło utrzymania – wyniki analizy prezentują tabele nr 5 i 6.

TABELA 5

WYKSZTAŁCENIE SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH

Płeć	Ogółem			Podstawowe			Zawodowe			Średnie			Wyższe		
Mężczyźni	640			124			279			170			67		
Kobiety	95			14			18			45			18		
	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg
Mężczyźni	247	134	259	58	38	28	151	69	59	37	25	108	1	2	64
Kobiety	21	19	55	10	4	-	8	5	5	1	10	34	2	-	16
Razem:	268	153	314	68	42	28	159	74	64	38	35	142	3	2	80
Łącznie:	735			138			297			215			85		

Źródło: Opracowanie własne.

Wykształcenie sprawców występujących w analizowanych sprawach przedstawia się następująco: 297 sprawców (40,40%) legitymowało się wykształceniem zawodowym, wykształceniem średnim 215 osób (29,25%) a 138 – wykształceniem podstawowym (18,78%). Wykształceniem wyższym legitymowało się 85 sprawców, co stanowi 11,57% populacji.

Z danych tych wynika, że dominowali sprawcy z wykształceniem zawodowym – 297 osób, co stanowi 40,40% badanej populacji, w tym 259 (35,23%) mężczyzn i 18 (2,44%) kobiet.

W pozostałych grupach również mężczyźni stanowili zdecydowaną większość: na 361 mężczyzn (56,40% z łącznej liczby 640) wykształcenie średnie miało 170 (26,56%), podstawowe – 124 (19,37%), a wyższe – 67 (10,46%) mężczyzn. Kobiety odpowiednio: na 77 (81,05% z łącznej liczby 95) wykształcenie średnie miało 45 (58,44%), wyższe – 18 (23,37%), a podstawowe – 14 (18,18%).

W przypadku sprawców zorganizowanych grup przestępczych istotne znaczenie przypisać należy źródłom utrzymania. Jak bowiem wynika z analizy spraw karnych, motywy którymi kierowała się część tych sprawców przystępując do działalności przestępczej w zorganizowanych grupach nie wynikała wyłącznie z chęci zdobycia korzyści majątkowych, a niejednokrotnie z konieczności utrzymania się z powodu braku stałego źródła dochodu³⁵.

³⁵ Ze składanych przez wielu sprawców wyjaśnień w trakcie postępowań karnych decyzję o przystąpieniu do zorganizowanych grup przestępczych podejmowali oni ze względu na brak zatrudnienia (na co rzutowało np. zbyt niskie wykształcenie), a w wielu przypadkach znajomość z członkami tych grup przestępczych.

TABELA 6
DEKLAROWANE ŹRÓDŁO UTRZYMANIA SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW
ZORGANIZOWANYCH

L.p.	Źródło utrzymania	Łącznie	Ogółem			Mężczyźni			Kobiety		
			Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg	Kr	Nr	Pg
1	Przedsiębiorstwa państwowe / instytucje państwowe / samorządowe	50	9	3	38	8	3	31	1	-	7
2	Właściciel / współwłaściciel firmy prywatnej	25	-	-	25	-	-	14	-	-	11
3	Pracownik firmy prywatnej	221	65	46	110	62	43	101	3	3	9
4	Emerytura / renta	38	12	2	24	11	2	24	1	-	-
5	Renta socjalna / zapomogi / zasiłek dla bezrobotnych	46	8	8	30	5	6	25	3	2	5
6	Praca dorywcza	162	107	30	25	104	29	22	3	1	3
7	Nie pracuje	67	20	24	23	18	20	17	2	4	6
8	Na utrzymaniu rodziny	76	30	23	23	24	18	16	6	5	7
9	Uczeń / student	50	17	17	16	15	13	9	2	4	7
Razem:		735	268	153	314	247	134	259	21	19	55
Łącznie:			735			640			95		

Źródło: Opracowanie własne.

Stałym źródłem dochodów (w tabeli nr 6 objętych pkt. 1-4) wykazały się 334 osoby (45,44%) z badanej populacji [w tym 299 mężczyzn (40,68%) i 35 kobiet (4,76%)], przy czym:

- w przedsiębiorstwach państwowych (kopalnie, huty, szkoła średnia, teatr, Państwowa Straż Pożarna, policja itd.) zatrudnionych było 50 osób, co stanowi 6,80% całej populacji, natomiast w stosunku do osób deklarujących stałe źródło dochodów – 14,97%;

- 25 sprawców (3,40% całej populacji i 7,48% stałego źródła dochodu) było właścicielami własnych przedsiębiorstw, zazwyczaj niewielkich o profilu handlowo-usługowym, z reguły o lokalnym zasięgu [14 mężczyzn (1,91%) i 11 kobiet (1,49%) całej populacji i odpowiednio – w populacji właścicieli: 4,19% mężczyzn i 3,29% kobiet];
- pracownikami zatrudnionymi w różnych firmach prywatnych było 221 sprawców (30,06% całej populacji i 66,16% deklarujących stałe źródło dochodu), z czego większość – 215 (odpowiednio – 29,25% i 64,37%) stanowili mężczyźni, natomiast w 15 przypadkach były to kobiety (odpowiednio – 2,04% i 4,49%);
- utrzymaniem w oparciu o emeryturę lub rentę wykazało się 38 osób (5,17% całej populacji i 11,37% utrzymujących się ze stałych źródeł dochodów) [odpowiednio 37 mężczyzn (11,07%) i 1 kobieta (0,30%) populacji osób mających stałe źródło dochodów].

Innymi, jednak nie o stałym charakterze, źródłami utrzymania wykazali się pozostali sprawcy. I tak:

- utrzymaniem z zasiłków dla bezrobotnych (oraz z doraźnych zapomóg instytucji socjalnych i rent socjalnych) – 46 sprawców (6,25% badanej populacji), w tym 36 mężczyzn (4,89%) i 10 kobiet (1,36%);
- pracę dorywczą deklarowało 162 sprawców (22,04%), w tym 155 mężczyzn (21,08%) i 7 kobiet (0,96%), przy czym w trakcie postępowań osoby te w większości przypadków nie określiły bliżej miejsca, rodzaju i czasookresu zatrudnienia;
- na utrzymaniu rodziny było 76 sprawców (10,34%) [odpowiednio 58 mężczyzn (7,89%) i 18 kobiet (2,45%)]. W grupie tej znalazło się także 50 sprawców (6,80%), którzy w czasie popełniania przestępstw w zorganizowanej grupie przestępczej byli uczniami szkół lub studentami, w tym 37 mężczyzn (5,04%) i 13 kobiet (1,76%);
- z wyjaśnień złożonych przez 67 sprawców (9,11%) wynika, że nie posiadali oni jakichkolwiek źródeł utrzymania, odmawiając informacji co do warunków bytowych [55 mężczyzn (7,48%) i 12 kobiet (1,63%)]³⁶.

Wśród sprawców zorganizowanych grup przestępczych dominującą grupę stanowili mężczyźni w wieku od 21 do 50 lat [390 (53,06%)] o wy-

---

³⁶ Utrzymywanie się z działalności przestępczej w praktyce procesowo-kryminalistycznej zazwyczaj nie jest deklarowane przez sprawców przestępstw, choć zdarzają się jednostkowe przypadki (motywowane różnymi przyczynami) – patrz: J. Gąsiorowski, *Sprawcy przestępstw gospodarczych ...*, op. cit., s. 69.

kształceniu zawodowym i średnim [449 (61,08%)], utrzymujący się zatrudnienia w prywatnych przedsiębiorstwach handlowo-usługowych [221 (30,06%)] oraz wykonywania prac dorywczych [162 (22,04%)].

Zaznaczyć należy, iż deklarowane przez sprawców źródła utrzymania (poświadczane często nie budzącymi wątpliwości dokumentami) nie są jedynymi źródłami utrzymania. Jak dowiodły prowadzone postępowania karne oraz przewody sądowe, obok oficjalnych źródeł utrzymania wielu członków zorganizowanych grup przestępczych z popełniania przestępstw uczyniło sobie stałe źródło dochodu. Świadczy o tym struktura postawionych im zarzutów z art. 258 § 1 i § 2 k.k., a więc w stosunku do osób, które brały udział w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego (§ 1) albo osób – członków grup albo związków określonych w § 1, które miały charakter zbrojny albo których celem działania było popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym (§ 2).

5. ŚCIGANIE KARNE SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH

5.1. STRUKTURA JAKOŚCIOWA (TYPOLOGIA) SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW ZORGANIZOWANYCH

Ustalenia wynikające z przeprowadzonych badań aktowych dają podstawę do wysunięcia tezy, że nie istnieje jednolity typ przestępcy zorganizowanego. Członkowie zorganizowanych grup przestępczych, także w poszczególnych jej kategoriach, również są niejednorodną i złożoną w swej strukturze grupą sprawców przestępstw. Jak wynika z analizy akt, sprawcy ci różnią się między sobą cechami zewnętrznymi i wewnętrznymi i często charakteryzują się diametralnie różnymi strukturami osobowościowymi. Różne też bywają motywy uczestniczenia w strukturach zorganizowanych grup przestępczych, w tym też skłaniających ich do popełnienia zarzuczanych im przestępstw.

W oparciu o zaprezentowany materiał badawczy wyszczególnić można sprawców kwalifikujących się – w zależności od kategorii prowadzonej zorganizowanej działalności przestępczej oraz zajmowanej w tych strukturach pozycji – do różnych typologii znanych z literatury przedmiotu.

Biorąc pod uwagę pozycję sprawcy, tak w społeczeństwie, jak i w strukturach zorganizowanej grupy przestępczej zastosowanie mają tu typologie uwzględniające sprawców z warstwy górnej, średniej i dolnej³⁷.

Do warstwy górnej w strukturach zorganizowanych grup przestępczych o profilu kryminalnym zaliczyć należy ludzi piastujących w tych grupach funkcje kierownicze, a więc „bossów”, którzy często grupą zarządzają „żelazną ręką”, sprawując kompleksowy nadzór nad całością członków grupy, jak i poszczególnymi jej członkami, a tym samym nad całością przestępczej działalności. W warstwie średniej ulokowani są ludzie pełniący funkcje kierownicze średniego szczebla nadzorujący – na zlecenie bossów – pracę członków grupy zaliczanych do warstwy dolnej czyli tzw. „żołnierzy”, a więc osób popełniających zlecane im przestępstwa.

W grupach przestępczych o profilu gospodarczym powyższa struktura kształtuje się podobnie: wśród „bossów” znajdują się osoby często prowadzące własną działalność gospodarczą albo zatrudnione w prywatnych przedsiębiorstwach na różnych (wyższego, jak i średniego) szczeblach kadry kierowniczej, a w instytucjach państwowych osoby piastujące funkcje kierownicze lub wykonujące samodzielną pracę w administracji lub produkcji na szczeblu średnim. Osoby z warstwy dolnej to zazwyczaj szeregowi pracownicy wykonawczy realizujący zlecane prace bez których niejednokrotnie nie byłoby możliwe dokonywanie przestępstw.

Z wyjaśnień składanych przez wielu sprawców w trakcie postępowań karnych, motywem decydującym o przystąpieniu do zorganizowanych grup przestępczych i podejmowania się przestępczego działania była pauperyzacja społeczeństwa (ograniczenia rynku pracy), często też złożona sytuacja rodzinna [rozbite rodziny, wielodzietność, patologie (alkoholizm, narkomania), niskie wykształcenie nie gwarantujące zatrudnienia], które powodowały biedę. Istotnym elementem podjęcia takiej decyzji w wielu przypadkach była też znajomość i współpraca w ramach wykonywanego zawodu z członkami istniejących już grup przestępczych. Równie często artykułowanym motywem podejmowania się działalności przestępczej była chęć wzbogacenia się. Najbardziej uwidacznia się to w prywatnych przedsiębiorstwach, gdzie przestępczą działalność prowadzili ludzie usytuowani na każdym szczeblu zatrudnienia, a więc począwszy od szczebla właścicielskiego, kierowniczego, poprzez pracowników szczebla średniego

---

37 O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa 1994, s. 33-34; patrz też: J. Gąsiorowski, op. cit., s. 52.

i najniższego, tj. pracowników szeregowych, którzy w ten sposób chcieli „dorobić” do zazwyczaj niezbyt wysokich dochodów. Innymi motywami przestępczych działań, często nie mniej ważnymi były np. niewypłacalność przedsiębiorców, z którymi prowadzone były interesy, ale także i podjęcie czy prowadzenie działalności gospodarczej bez odpowiedniego profesjonalnego przygotowania i niezbędnego finansowego zaplecza (zabezpieczenia), jak i ryzykowne przedsięwzięcia podejmowane przy korzystnej koniunkturze, a które przy jej załamaniu przekroczyły możliwości finansowe przedsiębiorstwa. Ponadto część sprawców deklarowała, że do popełnienia przestępstwa skłoniły ich nieuczciwe poczynania konkurentów i kontrahentów. W wielu przypadkach motywem przestępczego działania była jednak chęć szybkiego wzbogacenia się.

Specyficzną kategorią sprawców są sprawcy przestępstw gospodarczych operujący w sferze tzw. „przestępstw menedżerskich”³⁸, a więc należący do ściśle określonej kategorii biznesmenów – „menedżerów”, którzy w ramach swych uprawnień zarządzają powierzonym im kompleksem majątkowym. Ich decyzje bowiem bezpośrednio wpływają na wartość przedsiębiorstw czy realizowanych przedsięwzięć gospodarczych, ale także na jakość określonych grup interesów akcjonariuszy, pracowników, dostawców i odbiorców. Sprawcy ci mieszczą się w klasycznej typologii wybitnego amerykańskiego kryminologa i socjologa, E.H. Sutherlanda³⁹. Chodzi tu oczywiście o przestępców w „białych kołnierzykach”, wywodzących się z warstwy górnej, o wysokiej randze społecznej (i cieszących się znacznym szacunkiem społecznym), którzy dopuszczają się przestępstw przy wykonywaniu swego zawodu [jako właściciele przedsiębiorstw (w tym także współsprawcy pełniący odpowiedzialne funkcje) lub ich pracownicy wysokiego lub średniego szczebla].

Analizując materiał badawczy daje się jeszcze zauważyć jeden podział sprawców działających w zorganizowanych grupach przestępczych. Chodzi tu o typologię (głoszoną przez K. Tiedemanna)⁴⁰, która ma także pełne zastosowanie również do sprawców/członków grup zorganizowanych

---

38 Są to przestępstwa z rozdz. XXXVI k.k. z 1997 r.: *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu*, a mianowicie w art. 269 i 297 oraz 300-305 k.k. Ten wybór łączy kilka cech strukturalnych, w których kluczową rolę spełnia okoliczność podmiotowa definiująca adresatów norm zakazu określonych w tych przepisach – por.: D. Czajka, *Przestępstwa menedżerskie*, Warszawa 2000, s. 47 i nast.

39 E. H. Sutherland, *On analysing crime*, Chicago 1973.

40 O. Górniok, op. cit., s. 33.

w badanych sprawach, a których można podzielić w tym kontekście na trzy grupy, tj.: 1) zawodowych, tj. utrzymujących się wyłącznie z popełniania przestępstw, 2) sytuacyjnych, a więc tych, którzy tylko w obliczu tzw. konieczności egzystencjalnej dopuszczają się przestępstwa oraz 3) okazjonalnych, którzy na codzień w zasadzie nie popełniają przestępstw, a na ich popełnienie decydujących się tylko wtedy, gdy nadarza się okazja do łatwego zysku, przy uwzględnieniu (w świadomości sprawcy) zminimalizowania ujawnienia tego faktu i poniesienia konsekwencji prawnych.

Istotny wpływ na skuteczność przedsięwziętych przez sprawców działań przestępnych ma poziom wykształcenia, wiedza i inteligencja oraz inwencja twórcza sprawców [mająca szczególny wpływ na doskonalenie mechanizmów wykonawczych w jej różnych przejawach wyrażająca się zróżnicowanym sposobem popełniania przestępstw (*modus operandi*)], którzy działając w sposób indywidualny lub zorganizowany są w stanie dobrze zaplanować przestępstwo, metodycznie i precyzyjnie je zrealizować osiągając tym samym zakładany skutek.

Bez względu na typologię sprawców/członków zorganizowanych grup przestępczych funkcjonariusze służb zwalczających przestępczość zorganizowaną winni – obok w/w cech charakteryzujących poszczególne typy sprawców – zwrócić uwagę na inne (szczególnie przydatne przy realizacji procesu wykrywczego) specyficzne cechy pozwalające ustalić symptomy przestępczej działalności, jak np.: życie ponad stan, nadmierne dążenie do sukcesu, prowadzenie spekulacyjnych inwestycji, ścisłe powiązania z dostawcami lub klientami, ale też wysokie zadłużenie będące skutkiem dużych strat finansowych, niska wiarygodność kredytowa, poczucie, że otrzymywane wynagrodzenie jest za niskie, wcześniejsze konflikty z prawem, niechętnie korzystanie z urlopów lub zupełny ich brak, nieujawnione konflikty interesów, niezadowolenie z pracy, zagrożenie zwolnieniem z pracy w ramach redukcji, ale też i uzależnienie od hazardu, problemy z alkoholem, narkotykami lub innymi uzależnieniami. Ponadto znaczenie przypisać należy nieustabilizowanemu życiu osobistemu, braku etyki czy łączeniu prywatnych interesów z pracą.

ZAKOŃCZENIE

Przestępczość zorganizowana jest przestępczością wielopostaciową, charakteryzującą się licznymi i zróżnicowanymi oraz wysublimowanymi formami postępowania sprawców, którzy działają w sposób zróżnicowany, specyficzny i często wyrafinowany, jak też w wielu przypadkach nie wymagający większego wysiłku z ich strony.

Członkowie zorganizowanych grup przestępczych, dostosowując się do zmieniających się warunków społecznych, gospodarczych oraz prawno-organizacyjnych dostosowują dotychczas funkcjonujące struktury grup przestępczych typu hierarchicznego do tzw. „*sieci przestępczych*”, a więc rozproszonych i elastycznych, składających się z wielu elementów grup przestępczych o dwu- lub wielostronnych relacjach o charakterze przestępczym. Wynika to z „*demokratyzacji*”, a przyczyniają się do tego współczesne techniczno-organizacyjne metody gospodarowania, jak i postępująca organizacja przestępczości, w tym szczególnie gospodarczej, która łamie bariery jakie dotychczas oddzielały sprawców z podziemia gospodarczego od kryjących się za pozorami legalnej działalności przestępców gospodarczych⁴¹. Wpływ na taki stan rzeczy mają również postęp techniczny, który sprawia, iż obecnie również tradycyjna przestępczość zorganizowana wymaga tzw. intelektualnego wsparcia oraz uczestnictwo w coraz ostrzejszej walce konkurencyjnej osób, które odpowiadają – ze względu na swą pozycję społeczną i działalność zawodową – klasycznemu typowi przestępcy zorganizowanego, a zmieniające się koniunktury społeczne i gospodarcze stawiają ich niejednokrotnie w trudnej sytuacji ekonomicznej.

Sprawcy przestępstw zorganizowanych nie mniejsze znaczenie przywiązują, przy organizowaniu się, ryzyku wykrycia i poniesienia konsekwencji prawnych oraz – co jest chyba największym magnesem funkcjonowania tego typu grup przestępczych – osiągnięciu jak największego zysku, który osiągnąć można dzięki możliwości „*rozgałęziania się*”, a więc wprowadzenia „*przestępczości towarzyszącej*”.

Reasumując, stwierdzić należy, że powyższe względy – aby podnieść bezpieczeństwo państwa w aspekcie ekonomicznym – winny przesądzić o zwróceniu na tę kategorię przestępczości wzmożonej uwagi w celu

---

41 Tezę tę potwierdza pogląd K. Tiedemanna, że w zasadzie każdy, biorący udział w działalności gospodarczej, w pewnych warunkach gotów jest popełnić przestępstwo gospodarcze – H. Egli, *Grundformen Wirtschaftsverbrecher, Aktuelle Beiträge zur Wirtschaftskriminalität*, Schriftenreihe, Schimmelpfeng, 1974, t. 4, s. 33.

podjęcia próby doszukania się przyczyn i uwarunkowań jej zaistnienia, kształtowania się oraz ewolucji poprzez analizę jurystycznych, kryminologicznych, kryminalistycznych i politycznokryminalnych aspektów, aby takie służby państwowe, jak organy ścigania, kontroli i wymiaru sprawiedliwości mogły skutecznie przeciwdziałać oraz zwalczać tę przestępczość (a ustawodawcy poprzez tworzenie prawa karnego materialnego, jak i prawa gospodarczego). Nie ulega bowiem wątpliwości, że efekt przeciwdziałania przestępczości o tak skomplikowanych mechanizmach, jakie stosują współcześnie sprawcy przestępstw zorganizowanych, zależy nie tylko od sprawnego narzędzia jakim dysponują organy zwalczające tę przestępczość, tj. od aktualnie obowiązującego systemu prawnego – ale także (a może przede wszystkim) od specjalistycznego przygotowania osób, które tym prawem będą się posługiwać w celu zapewnienia jak najwyższego stopnia bezpieczeństwa ekonomicznego państwa.

BIBLIORGRAFIA:

1. Czajka D., *Przestępstwa menedżerskie*, Warszawa 2000.
2. Egli H., *Grundformen Wirtschaftsverbrecher, Aktuelle Beitrage zur Wirtschaftskriminalitat*, Schriftenreihe, Schimmelpfeng, 1974, t. 4.
3. Filipkowski W., *Przestępczość zorganizowana – ujęcie prawne i kryminologiczne*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 12.
4. Gąsiorowski J., *Sprawcy przestępstw gospodarczych*, „Acta Securitatea. Wybrane zagadnienia problematyki bezpieczeństwa wewnętrznego” (red. M. Capiga, B. Galica, J. Harasim, M. Kula, M. Palupska, K. Pera, I.M. Smandek, M. Wróblewska-Banaś, K. Znanińska), Katowice 2011, Nr 1.
5. Gąsiorowski J., *Przestępczość gospodarcza – istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa*, „Bezpieczeństwo jako podstawowa potrzeba człowieka. Zbiór studiów”, (red. K. Flaga-Gieruszyńska, E. Cała-Wacinkiewicz, D. Wacinkiewicz), Gorzów Wielkopolski 2014.
6. Gołębski J., *Praca operacyjna w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, Warszawa 2008.
7. Górniok O., *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa 1994.
8. Hareźlak K., Kozielski M., *Metody analizy sieci kryminalnych*, „Studia Informatica” 2010, nr 2A (89).
9. Jędrzejko M., Piórkowska K., *Leksykon narkomanii*, Pułtusk 2004.

10. Kędzierski M.A., *Sieciowość współczesnych organizacji przestępczych funkcjonujących w obszarze przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” (red. A. Podolski), Wydawnictwo: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Centralny Ośrodek Szkolenia w Emowie, Warszawa Nr 10 (6) 2014.
11. Krajniak O., *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2011.
12. Marek A., *Przestępczość zorganizowana. Zarys problematyki*, „Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej. Studia I materiały”, A. Marek, W. Pływaczewski (red.), Szczytno 1992.
13. Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana – system zwalczania*, Warszawa 2008.
14. Pływaczewski E., *Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej (ze szczególnym uwzględnieniem RFN)*, Warszawa 1992.
15. Sutherland E.H., *On analysing crime*, Chicago 1973.
16. Sklepkowski L., Woźniak D., *Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce*, „Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej” (red. W. Pływaczewski, J. Świerczewski), Szczytno 1997.
17. Skorupka J., *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2005.

Akty prawne:

18. Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15.11.2000 r. (Dz.U. z 2005 r., Nr 18, poz. 158).
19. Konwencji o ochronie interesów finansowych wspólnot europejskich z 26.07.1995 r. (Dz.U. z 2009 r., nr 208, poz. 1603).
20. Decyzji Rady 2007/533/WSiSW z dnia 12.12.2007 r. w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen drugiej generacji.
21. Rozporządzenia (WE) 1987/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20.12.2006 r. w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen drugiej generacji.
22. Ustawa z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego (Dz.U. Nr 126, poz. 615).
23. Ustawa z dnia 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2007 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

24. Ustawa z dnia 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. z 2007 r. nr 111, poz. 765 z późn. zm.).
25. Ustawa z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
26. Ustawa z dnia 24.04.1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 75, poz. 468 z późn. zm.).
27. Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005 r. Nr 179, poz. 1485 z późn. zm.).
28. Ustawa z dnia 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. Nr 197, poz. 1661 z późn. zm.).
29. Ustawa z dnia 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2006 r. nr 90, poz. 631 z późn. zm.).
30. Ustawa z dnia 13.09.2002 r. o napojach spirytusowych (Dz.U. nr 166, poz. 1362 z późn. zm.).
31. Ustawa z dnia 18.10.2006 r. o wyrobie napojów spirytusowych oraz rejestracji i ochronie oznaczeń geograficznych napojów spirytusowych (Dz.U. nr 208, poz. 1539 z późn. zm.).
32. Ustawa z dnia 16.11.2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2003 r. nr 153, poz. 1505 z późn. zm.).
33. Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2002 r. nr 76, poz. 694 z późn. zm.).
34. Ustawa z dnia 12.10.1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (Dz.U. nr 126, poz. 615 z późn. zm.).
35. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. nr 140, poz. 939 z późn. zm.).
36. Ustawa z dnia 28.04.1936 r. – Prawo czekowe (Dz.U. nr 37, poz. 283 z późn. zm.).
37. Ustawa z dnia 20.06.1985 r. o prokuraturze (t.j.: Dz.U. z 2002 r., Nr 21, poz. 206 z późn. zm.).
38. Ustawa z dnia 6.04.1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2011, nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).
39. Ustawa z dnia 26.06.2014 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 1199).

40. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. o strażach gminnych (Dz.U. Nr 123, poz. 779 z późn. zm.).
41. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. o ochronie danych osobowych (t.j. Dz.U. z 2002 r., Nr 101, poz. 926 z późn. zm.).
42. Ustawa z dnia 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).
43. Uchwała całej Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 19.01.1962 r., VI KO-90/60, Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Warszawa 1962.
44. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo%20C5%9B%20C4%85skie> (dostęp: 29.03.2015 r.).